

Sovětský spisovatel Alexandr Dunajevskij se poprvé představil čtenářům Rudého práva v roce 1967 knihou Zmizení Jaroslava Haška, kterou později vydalo pod stejným názvem Lidové nakladatelství. Dunajevskij putováním způsobem vyličil osudy velkého českého spisovatele v sovětském Rusku v letech 1918—1920. Nyní se k svému hrdinovi znovu vrátil, tentokrát v knize, kterou pod ruským názvem Idu za Gašekom vydává v sovětském nakladatelství Sovetskaja Rossija. Pokračuje v ní v putování po Haškových stopách po jeho návratu do vlasti v prosinci 1920. Pod názvem Návrat Jaroslava Haška přineseme z této nové knihy několik kapitol, které přeložil Josef Mašin.

tak šťastně vyvázlo před zoufalými odhodlání.

»Estonské úřady prohlašely dokumenty opět na několika stanicích, nepouštěly nikoho z vlaku na nádraží, nedovolily nicého koupit a tak to ve vlaku vypadalo jako v souce: navrátilci seděli kolem malých železných kamínků, v nichž dávno již první den vyhasl oheň, poněvadž dali na ty dva dny jen několik kusů rašelinových briquet, a nadávali na čtveř Estonsko i na zástupce Mezinárodního červeného kříže...»

A bylo nač nadávat! Po dva dny nedali lidem na cestě kousek chleba či teplého

ZNOVU KARANTÉNA, TENTOKRÁT PARDUBICKÁ

Dunivě klapala kola vagónů, míhaly se známé názvy stanic a zastávek. Konečně začala ze tmy probleskovat světlá Pardubice. A v neklidné duši se rodil dvojaký pocit. Z jedné strany vlast — země otců — a z druhé... setkání nevěštilo nic dobrého.

Tedy Pardubice. Naráz člověku padly do oka čistě vnější změny — nové barvy vlajeck a stříh uniform, stíly na budovách jsou napsány pouze česky. I jména úředníků jsou počesťována. Ale velký rozdíl v metodách vlády nebožtíka Františka Josefa I. a předsedy vlády Černého, který se těší zdraví a jemuž pravice sociální demokracie dopomohla ke křeslu, Hašek nepozoroval.

Z novín se dozvěděl, že všeobecná stávková stávka byla poražena, pražské ulice zrudly krví. Vězení jsou přeplněná. Připravuje se soudní proces s vedoucími činiteli revolučního výboru, v Kladně, kam má právě namířeno, jeho soudruzi jsou obviněni z přípravy státního převratu.

Trpké, neveselé zprávy. A k tomu ještě karanténa.

O pardubické karanténě spisovatel nezapomněl jedinou řádku. Zčásti tuto mezeru vyplnila redakce se-veročeského krajského deníku Práboj, jež v roce 1965 uveřejnila seriál vzpomínek Šury Lvovové-Haškové.

»V Pardubicích jsme byli asi týden v karanténě,« vzpomínala. »Bydleli jsme společně v dlouhých dřevěných barácích, které hřídali vojáci. Jaroslav sice několikrát utekl na pivo, ale vrátil se vždy s střízlivým. Říkal, že jsou to jeho špiónské výpravy, aby poznal situaci.«

»To již Jaroslav věděl, že velká prosincová stávka byla násilně zlomena, a měl strach, že s politickou prací je úplně konec. Měl proto špatnou náladu...«

Na lodi Kypros Šura uviděla poprvé svého muže za léta jejich společného života podnaplého.

»Gašičku, co to děláš?« vytýkala mu. »Vždyť tě to zabije. Nikdy jsi nepil, vodku dals vypouštět, hospody zavírat a najednou tohle.«

Hašek prý zmíkl, níjak nezareagoval. V jeho očích bylo tolik stesku, že Šura zamrzelo, že o tom začala mluvit. V Pardubicích, v karanténě, se Haškov smutek prohloubil. Vždyť mezi zatčenými kladenskými soudruhy bylo nemálo jeho známých, kteří ho dobře znali a zvali na práci do osvobozené vlasti.

»Z karantény nás pustili 19. prosince ráno a my jsme šli rovnou na nádraží, nasedli do vlaku a kolem poledne přijeli do Prahy,« potvrdila Alexandra Lvovová.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ
Přeložil JOSEF MAŠIN
[Pokračování]

jídla. A ti vkládali velké naděje do zastávky v estonském hlavním městě, kde měli dostat podle smlouby, oběd i večeri. Ale do Revelu ešalon nedejel. Bez meškání ho odpravili do přístavu.

Na otevřeném moři se Kypros setkával s protijedoucím parním vozem z Německa do vlasti internované rudoarmejce. Setkání s lodí Haška hluboce vrušilo:

»Jdu se nadýchat čerstvého vzduchu na přídi lodi, která právě dává signály lodi, vozoucí ruské zajatce do vlasti.«

Všechno vylézá na palubu. Na lodi s Rusy vytahují rudý prapor.

Lodě se potkávají a mluví spolu. Oni i my máme šátky, křičíme „urá“, a zde i tam mnohem vytrysknou slzy z očí, za které se nikdo nestydí.

Slzy v Haškových očích! Všichni, kdo spisovatele blíž znali ze společné služby v Rudé armádě, se těmto řádkům podiví. Zvykli si vidět ho zdrženlivého, skoupého na emoce. V boj, kdy ztrácel přátele, prožíval bolest jako muž bez zachvěvů a slz. Ale teď, když spatřil v cizím moři nechovaný prapor, při setkání s ruskými vojáky se neudržel. Možná, že si v těch minutách vzpomněl na přátele z politického oddělení 5. armády — na Vasilije Sorokinu, Moiseje Volfoviče, Jana Dimana, Sofii Gončarskou —, s nimiž nejeden rok sdílel strádání i radost polního života.

Kypros ve Štětíněmském přístavu zakotvil 8. prosince večer — přesně podle jízdního řádu. Na noc se Hašek s Šurou zdrželi v příměstském městě a na druhý den nasedli do prvního vlaku jedoucího do Čech. Vagón byl lidmi nappán doslova jako hlava slunečnice semínky.

HOŘKOST SLADKÉ VIDINY DOMOVA

Navrátil se do vlasti, shledal jsem, že trikrát byl jsem oběšen, dvakrát zastřelen a jednou rozřezán divokými vzbouřenci Kirgizy u jezírka Kalo-Išela.

Konečně definitivně byl jsem probudnut v divoké hádce s opilými námořníky v jedné z oděských kreem.

J. Hašek

Ty tam zůstaly nedozrálé prostory Ruska, krvavější ještě z válečných ran. I karanténa v Ivangorodské pevnosti buržoazního Estonska, kde procházeli »sanitárními zpracováními« Češi, Slováci, Němci a Rakusané, vracelci se ze země Sovětů do vlasti. I ponurý, nepřívětivý Revel (dřívejší název Tallinn — pozn. překl.) s jeho přístavem...

Jestě zaboukání lodní stráž na rozloučenou a Kypros, na jehož palubě byl i Jaroslav Hašek s manželkou Alexandrou Lvovovou, se vzdalili od břehu.

Na parníku, směřujícím do Štětína, se už Hašek nemohl vydávat za německého státního příslušníka Josefa Steidla. Tady už nemá důvod skrývat, že je oním Haškem, který byl politickým komisařem Rudé armády, redaktorem rudoarméjských časopisů, vydávancích v různých jazycích.

Když se Hašek znovu stal sám sebou, ulehčeně si vydechl. Děle než pět let neviděl Prahu, po níž se mu tolik stýskalo. Válka bo, civilistu do morku kostí, přiměla opustit milované město, navléknout uniformu nenáviděné rakousko-uherské armády... Byl povolán k 91. pěšímu pluku, jež měl předvídat papouškovský, protože jeho uniformy zdobily křiklavě zelené výložky.

K bitvě za císaře Františka Josefa I. se spisovatel připravoval několik měsíců povahování na nemocničním lůžku. Toužebně si přál dočkat se na něm konečné porážky rakousko-uherské monarchie, pod jejíž okovanou vojenskou botou strádala jeho vlast.

Položen si tam do konce války se mu však nepodařilo. Ze špitálu ho poslali na frontu. Ani tam se dlouho neohlídl. V září patnáctého roku se v jeho služebním spise objevil německý záznam plukovního písaře, že po boji u Chorupan 24. 9. 1915 zmizel beze stopy.

LEGIONÁŘEM

Všechny dohady, kam se Hašek poděl, zůstaly jen dohady. Živ a zdrav se dobrovolně vzdal do zajetí. Vysvětlil prvnímu ruskému vojákovi, jehož potkal, že netroubí bojovat za zájmy rakousko-uherské monarchie.

Z Chorupan, nacházejících se nedaleko Rovna, byl poslán do Dárnice. Tam byl za carské vlády zřízen třicetý tábor, v němž Rakusané a Němce oddělovali od Slovanů. Ty první »odřídlovali« dál na Sibiř, Čochy, Slovaky, Srby blíž do Povolží. Hašek se dostal do tábora v Tockém. Tady žil za osmátým drátem v temnu a špině. Těžce onemocněl skvrnitým tyfem, ale nemoc přestál.

V Tockém se dozvěděl, že se v Kyjevě z válečných zajatců formují československé národní útvary jako součást carské armády. Všichni, kdo se do nich hlásí, budou z tábora propuštěni a dostanou zbraň. Nemálo bylo těch, kdo doufali, že jim pod křídly dvouhlavého orla bude lépe než pod černožlutou rakouskou korunou.

V Kyjevě Haška zastihla únorová revoluce, kterou nadšeně uvítal. Prohnalý carským trůnem se zřítíl a k moci se dostala Prozatímní vláda. Ta byla pro pokračování ve válce až do vítězství nad rakou-

sko-německou koalicí. A to slibovalo konec mocnářství Františka Josefa I.

Rijlen Hašek nechtěl tak nadšeně jako ánor. Už první dekret sovětské vlády O míru ho rozladil: jestli nové Rusko skončí válku, aniž by rozdrtilo rakousko-uherskou monarchii, znamená to, že Čechům a Slovákům se pak nepodaří dosáhnout nezávislosti. Oči se mu otevřely teprve později, kdy se předáci odbočky Československé národní rady v Rusku, jimž zpočátku slepě věřil, projevíli jako renegáti.

Hašek postupně pochopil, že rozdíl mezi lidmi nepočívá v tom, že jedni se narodili jako Češi a druzí jako Rusové. Že Češi se stejně jako kterýkoli jiný národ dělí na proletáře a kapitalisty.

Když Hašek poznal zákeřné plány odbočky, prohlašuje, že z československého sboru vystupuje:

»Oznamuji tímto, že nesouhlasím s politikou odbočky Československé národní rady a s odjezdem našeho vojska do Francie.«

Proto prohlašuji, že vystupuji z českého vojska do té doby, pokud nezávisláde v něm a v celém vedení národní rady jiný směr.

Když se Hašek přesvědčil, že v radě jiný směr nezávisláde, odjel do Moskvy, kde vstoupil do komunistické strany. S prvním stranickým úkolem pak odjíždí do Povolží, jimž putovali ešalonu československého sboru, předseda prodávého Dobodě, ale již rozloženého na bílé a rudé. V Samare [nyní Kujbyšev — pozn. překl.] Hašek ustavil z Čechů a Slováků místní internacionální oddíl a stal se jeho komisařem.

KOMISAŘ HAŠEK

V Povolží zažil Hašek nemálo radostí, zakusil však i hořkost. Nebylo mu lehké, když četli legionáři na straně blízkých obsadili Samaru. Začal hon na rudoarmejce a tím i rudého komisaře Haška. Ve městě byly prý vyvěšeny plakáty, žádající jeho předání legionářskému polnímu soudu.

Co zachránilo spisovatele, nacházejícího se ve městě obsazeném vzbouřenci? Zachránilo ho to, co nejdříve zachránilo hrdinu jeho hlavní knihy — dělní ze sebe hlupáka syna německého kolonisty z neďalekého Turkestánu, který jako děcko utekl z domova a vydal se do světa hledat pravdu. Zdržoval se v povzdálí od železnice, nádraží a přístavů, kde sídlily české hlídky. Živil se, čím se dalo, přespával tam, kde ho nechali. Žil mezi Rusy, Mordviny, Tatyry, Čuvaši, v jejichž rodinách nacházel útulek.

Po více než dvouměsíčním nuceném potloukání se Hašek u Simbirsku (nyní Ulijanovsk — pozn. překl.) přidal k 5. Rudé armádě. S ní pak jako pracovník politického oddělení prošel od Volhy až k břehům Angary, odkud byl povolán do své vlasti. Odvolal ho levicový sociální demokraté, uznávající program III. Komunistické internacionály. Dožadovali se urychleného návratu všech Čechů a Slováků, kteří se dobře uvedli v Sovětském Rusku ve stranické práci. Hašek byl zván do Kladna.

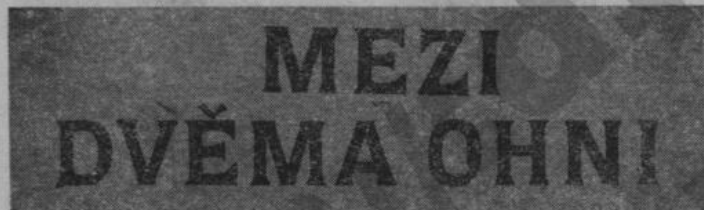
Do Prahy cestoval oklikou, přes buržoazní Estonsko, přes sanitní kordón, který vytvořilo. O svém strádání později napsal:

»Vlak nás nese zvýšenou rychlostí podél mořského břehu. Moři nevěnuje nikdo předem pozornost. Všichni se otáčejí dozadu, kde se zbaběle před námi za písčítými náspy schovává město Revel, které

V dotazníku, který Hašek vyplňoval před odjezdem z Moskvy, měl napsat, do kterého města v Československu by chtěl jet pracovat. Napsal — »Kam bude třeba«. Na dokumentu jsou dvě poznámky. První — »Odjel z Moskvy 26. listopadu 1920«, v druhé stojí — »Do Kladna«.

Soudruzi z politického oddělení Páté armády mi vyprávěli, že Hašek na Sibíři pozorně sledoval všechno, co se dalo v jeho vlasti. A jakou měl radost, když se dozvěděl, že na Kladně byl ustanoven ústřední revoluční výbor a zřízena proletářská kontrola nad celou průmyslovou oblastí.

Hašek věděl, co bude na Kladně dělat. Pražský sekretariát sociálně demokratické levice ho tam měl vyslat jako redaktora. Nakonec se ale do Kladna nedostal. Proč? Vždyť na Uralu a na Sibíři byl znám nejen jako teoretik, ale i jako šéfredaktor rudoarmějských časopisů, vydávaných v ruštině, němčině, maďarštině i v jiných jazycích, a jako zástupce vedoucího politického oddělení 5. armády. Proč však Hašek do Kladna neodjel? Nad tím jsem se nejdříve zamýšlel, hledal jsem odpovědi v dokumentech, monografiích autorů, kteří studovali život i tvorbu tohoto slavného českého spisovatele.

To, že Hašek sloužil jako politický komisař v Rudé armádě, nebylo v Praze pro nikoho tajemstvím. Co se týče »nedostatků pozornosti« k němu ze strany sociálně demokratické levice, v tom není hlavní důvod. Byly jiné, daleko vážnější a hlubší příčiny. O nich mi vyprávěl známý český novinář, komunista od dvacátých let Zdeněk Ančík, který se Haškovou tvorbou i jeho biografií zabýval celi mládí. A později ve zralém věku udělal velmi mnoho pro »objevení« Jaroslava Haška, pro vydání jeho spisů.

Ančík na rozdíl od těch, kteří měli Haškov život sklenicemi vyplněného piva a objasňováním, v kolika pražských hospodách pobýval, zaměřil pozornost na to hlavní — na tvorbu a společenskou činnost spisovatele. S chvályhodnou houževnatostí objevoval a shromažďoval všechno, co Hašek v různých letech napsal.

Začala rekonstrukce událostí oněch let od 20. prosince 1920, kdy se spisovatel vypravil na Perštýn do sekretariátu sociálně demokratické levice. Tady vedl rozmnstování komunistů, kteří se vrátili do vlasti. Handlíř. Týž Handlíř, který v osmnáctém roce pracoval v Moskvě a na otázku politického oddělení 5. armády prohlásil o Jaroslavu Haškov: »Po obsazení Samary Čechoslováci je jeho osud neznámý.«

Po dvou letech by tak nejspíš neodpověděl. Hašek se stal jedním z nejtalentovanějších politických pracovníků Rudé armády.

Krátko před tím, než se Hašek objevil v Praze, byl Jaroslav Handlíř i druzí

funkcionáři levice sociální demokracie, kteří spisovatele z Ruska povolali, uvěznili. Ti, kteří zůstali na svobodě, smýšleli o Haškově podle jeho předválečného bohémského života či anarchistických klukovin. A tak, když se Hašek objevil v sekretariátu levice, přijali ho tam chladně, s nedůvěrou. Odmítli ho.

Ančík správně říká, že to byla pro Haška rána do srdce. A ještě k tomu od levice, k níž šel s duší na dlani, s vřelým a pevným přáním zapojit se do aktivní revoluční práce. A tady se k němu zachoval jako k člověku, jemuž revoluční práci nelze svěřit. Také vzpomínky Sury Lvovové, uveřejněné v šedesátých letech, vnesly světlo do událostí oněch dní.

»Kolem poledne se začal strojit. Vzal si rubašku, kterou přepásal fěmenem, kalhoty zastrkal do vysokých holínek, občanský zimmik, který dostal v Moskvě, a na hlavu čepici se štítkem. Políbil mě a řekl, že přijde brzy. A skutečně. Asi za tři hodiny byl zpátky. Vypadal smutně a praštil čepici na postel.«

— Tak jsme všechno, Šuro, propásli. Přijel jsi pozdě. Ty, na které jsem se měl obrátit, pozavírali. A ti, kteří zůstali, mi vůbec nevěří a tvrdí, že o ničem nevědí...»

ORIGINÁL, NEBO PADĚLEK?

Knihovnice pražské čítárny neočekávaně přerušila moje studium starých novin. Omluvila se tím, že mne hledá soukromý docent ze Západního Berlína, sociolog Jan Berwid-Bukwöl. Píše prý monografii o Jaroslavu Haškov a dozvěděl se, že je právě v Praze sovětský autor knihy Zmizení Jaroslava Haška, a rád by si s ním pohovořil.

Berwid-Bukwöl se představil a začal tím, že se narodil v Čechách a že o Haška se zajímá od šesti let. V dospělosti o něm přečetl všechno, co Hašek napsal i co o něm bylo napsáno. A nejen v Československu, ale i za jeho hranicemi. Seznámil se i s mou knihou a se vším, co jsem napsal, nesouhlasil. Pochybuje například o pravosti Haškova dopise Salátu-Petríkov, tehdejšímu předsedovi Českosloven-

ského byra agitace a propagandy ČV Komunistické strany Ruska, bojševík, který byl odeslán do Moskvy z Irkutsku v září 1920.

— Ten dopis není haškovský, je to padělek!... — tvrdil Berwid-Bukwöl. Znoviště jsem. Předtím jsem nic podobného od nikoho neslyšel. Kopii toho dopisu jsem získal z archivu Ústavu marxismu-leninismu ústředního výboru KSC v Praze, považoval jsem dopis za cenný dokument, i když jsem neměl možnost vidět originál (originál dopisu je skutečně v tomto archivu — pozn. překl.).

Haškov dopis Salátu-Petríkov se týká jeho odvolání do Moskvy. Tady měl redigovat časopis, jenž měl být vydáván byrem a pracovat v komitě, jež posílala československé internacionálisty do vlasti. Avšak ani politické oddělení armády, ani místní stranické orgány s Haškovým uvolněním nesouhlasily, dokud neskončí občanská válka na Sibíři a na Dálném východě.

Salát-Petrík se po odmítavé odpovědi nalehává dožadovat spíše usnešení byra, i když s ním všichni čeští soudruzi

překl.) armády, abych vydával korejsko-český časopis. To už opravdu nevím, co budu dělat. (...)

Hašek žertovným tónem sděluje, že kdyby chtěl vypočíst všechny své funkce,

Poslední známý snímek už těžce nemocného Jaroslava Haška, pořízený na Lipnici v prosinci 1922.

pracující v Moskvě nesouhlasili. Byli i tací, kdo Haška považovali za politicky nepevného.

Na tento dopis odeslal Hašek odpověď z Irkutsku 17. září 1920:

»Drahý soudr. Salátě!

Právě přijel soudr. Frisch i přivezl mně psaní od Vás i literaturu, což vše jsem s velkou radostí přijmul...»

Psalí mne potěšilo, ono mluví o tom, že se na mne nedívají jako na nestálého člověka. Nestálost jsem ztratil průběhem 30 měsíců neustálé práce v komunistické straně i na frontě, kromě nevelkého dobrodružství po tom, když bratři šturmovali Samaru v 12. roce a mně přišlo hrát dva měsíce v Samarské gubernii, než jsem se probral v Simbirsku, smutnou dobu bláhlo od narození syna německého kolonisty z Turkestánu, který se ztratil v mládí z domu a bloudil světem, čemu věřily i chytré hlídky českých vojsk, prohodící krajem.

Od Simbirsku po Irkutsk s armádou, kdy na mne ležela tíha různých vážných úkolů partijských i administrativních, jest nejlepší materiál k polemice s buržoazí v Čechách, která tvrdí, že jsem se »primazal« [ruské — vetřel se — pozn. překl.], jak ty píšeš, k bojševikům. Oni nemohou sami se obejít bez ideologie slova »primazat se«. Oni se hleděli primazat k Rakousku, pak k caru, potom se primazali k francouzskému i anglickému kapitálu i k »soudr. Tuzaroví«.

Jaká to tíha odpovědných úkolů stranických i administrativních ležela na Haškově? V době, kdy byla psána tato odpověď, byl Hašek náčelníkem internacionální sekce politického oddělení 5. armády, předsedou okresního výboru strany v sístbu 5. armády, vedl československé oddělení při Irkutském gubernském výboru strany.

Tedy pořádná tíha úkolů. Ale to ještě není všechno:

»Přitom jsem redaktorem a vydavatelem tří časopisů — německého Sturm, do kterého píš sám články, maďarského Roham, kde mám spolupracovníky, a burjatsko-mongolského Ur (Zář) (...), do kterého píš všechny články, nelekej se, ne po mongolsky, ale rusky a mám své překladatele. Ted ještě na mne sedí P. B. C. [Revoluční vojenská rada — pozna-

tak prý by mu nestačila neveliká zásoba papíru, která je v Irkutsku.

»Mne vždy dají plno práce, a když myslím, že už víc nemůže si nikdo vymyslet, co bych mohl dělat, přijdou okolnosti, které mne opět přinutí víc a víc pracovat. Já vůbec nereptám, poněvadž všechno to je třeba pro revoluci.« (...)

»Ty promlneš, že píš o tom všem, nechci se chlubit, ale chci vysvětlit, jak jsem se »primazal« ke komunismu.

Jestli pojedou do Čech, nepojedu tam se podívat, co dělají vymetené ulice v Praze, nebo jestli ještě píšou noviny, že jsem se primazal ke komunismu.

Přijedu tam namazat záda celé slavné české vlády s takovou energií, jaké jsem přivykl vidět a prožít v zápase naší páté armády s sibiřskou reakcí nebožtíka admirála.

Psalí ti dodává soudruh Valoušek (...) ze slavné 5. armády.

Já sám se budu starat odtud se dostat, ale já vím, že sám ničeho nemohu udělat, poněvadž zde nikdo není a já musím podpisovat všechny papíry jako pomocník náčelníka politického odboru armády. Proto nemyslete si, že jedním proti disciplině strany, jestli sám nic neudělám. Vy musíte tláčit a o to Vás prosím.«

Styl a způsob psaní je haškovský. Všechny vypočtené funkce, které Hašek zastával v Rudé armádě, stranické úkoly, jež plnil, odpovídaly skutečné situaci. Správně jsou pojmenovány časopisy, které redigoval. Doplním k nim týdeník Krasnaja Jevropa, jednorázové noviny Sovět, vydané i za Haškovy pomoci v srpnu 1920 před volbami do Irkutského městského Světu, Věstník Poarma-5 a jiné publikace. Nepodařilo se objevit burjatsko-mongolského časopis Zář. V dokumentech politického oddělení Páté armády je však uvedeno, že za Haška vyšla dvě čísla Záře.

Sebekritická slova o předchozí nestálosti, již se spisovatel zbavil v době třicetíměsíční nepřetržité práce v komunistické straně a Rudé armádě. Nic není vymyšleno, všechno je hodnověrné.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ

Přeložil JOSEF MAŠIN

(Pokračování)

Jaroslav Hašek (u první řady třetí odprava) s pracovníky politického oddělení 5. armády východní fronty. Snímky archiv

Odpověď Salátovi-Petrlikovi odeslal Jaroslav Hašek z Irkutsku 17. září 1920. A za několik dní, 2. října, přišel na adresu politického oddělení 5. armády nálehavý telegram, že Hašek musí být neodkladně vyslán z Irkutsku do Československa.

Tato dvě data, jejich poněkud krátký rozmezí, zbystrčila pozornost Berwida-Bukwoie, Dezorganizace železniční dopravy tehdy zpožďovala i poštu, někdy šel dopis déle než měsíc.

Jak je však vidět z dopisu, odpověď Salátovi-Petrlikovi vzel instruktor politického oddělení 5. armády Valonšek, který se vrátil do Prahy. Hašek také chtěl odejet z Irkutsku, jak psal, ale ke všem každodenním povinnostem mu přibývala další, ještě odpovědnější, i když dočasná. V říjnu vykonával i povinnosti náčelníka politického oddělení armády za nepřítomného M. Voifvického. Rozkaz k jeho povolání byl podepsán teprve po třech týdnech. Zněl takto: „Politického inspektora Jaroslava Haška, odvolaného k dispozici PUR (hlavní politická správa Rudé armády — pozn. překl.) vyškrtnout ze stavu POARMA (politického oddělení 5. armády — pozn. překl.) od 24. X. t. r. z rudoarmejských dávek; peněžních od 1. XI. přivlastnit; stravného, nápojových a tabákových od 16. X. a mydlových od 1. XI. t. r.“

Jaké důkazy má soukromý docent k tvrzení, že jde o padělek?

— Velmi málo. — odpovídá Berwid-Bukwoi. — Připustíme-li, že takový dopis existoval, proč jste se o něm dozvěděl až po více než třiceti letech?

— Nu, a co? Jaká je v tom logika? Vždyť dopisy Puškina, Lermontova, Dostojevského i dalších klasiků ruské literatury jsou nalezeny po stu i více letech!

— Nacházejí se originály, — namítá soukromý docent, — ale ne pudeřelé kopie. Kam zmizel onen dopis, pokud ovšem vůbec existoval? — ptá se a dodává: — Vy jste si nevšiml nebo si nechcete všimnout ještě jednoho detailu: Dopis obsahuje několik pravopisných nepřesností a chyb. A přesto, že je napsán česky, dostala se do něj i ruská slova. To všechno mne vede k obozřetnosti a potvrzuje správnost mých pochyb.

Vysvětluji mu, že v době, kdy Hašek pracoval v politickém oddělení, musel jako náčelník internacionální sekce nejčastěji používat ruštinu i rusky psát. A mohl skutečně udělat několik gramatických chyb a zcela mechanických předpisů. A co se týče ruských slov, ta jsou vlastně jen v názvech.

Citím, že ani tyto mé argumenty soukromého docenta nepřesvědčily. Slíbují, že hned po návratu do Moskvy předám kopii dopisu a pro srovnání i několik jiných dokumentů napsaných Haškem expertu grafologovi. Ať rozhodne, kdo má pravdu.

Se soukromým docentem jsem se setkal znovu v Kabině Jaroslava Haška v bývalém Strahovském klášteře, kde je nyní Památník národního písemnictví.

— Vy jste napsal, že Hašek po návratu do Prahy své názory nezměnil, že zůstal věren komunistickým ideálům, — pokračoval v přerušném rozhovoru Berwid-Bukwoi. — Vzniká otázka, proč nikomu nechtěl říkat nic o tom, čím se zabýval v Rusku. A jestli i říkal, tedy jedině, když byl sám s manželkou.

— Odkud to víte?

— Přece z vašich sovětských zdrojů. Copak jste nečetl brožuru Hašek v Baskirsku?

— Četl. Vzpomínám, že tam jsou řádky, které lze vykládat dvojím způsobem: „Ani Hašek, ani Sura nikomu nevyprávěl o svém minulém životě. A navíc — Jaroslav Romanovič představoval svým známým Sura jako kněžnu ze staré rodiny knížat Lvovových a neteř bývalého předsedy Prozatímní vlády. Jedině, když byl o samotě, hovořili o Rusku, o Ufě, o příbuzných.“

— Copak nechápete, proč o Rusku mluvili jedině, když byli sami? — naléhal soukromý docent. — Já vím napovím. Protože Hašek se svou druhou ženou z Ruska utíkl. Utíkal před bolševiky, před jejich soudem a krutým rozsudkem.

Zamrazilo mne: — To je nájapný výmysl, pane Berwid-Bukwoi... A já tu s vámi vedu vážný rozhovor. Odkud jste to vzal, že Hašek utíkl z Ruska?

— Z logiky faktů. Utíkl přece od anarchistů, utíkl z rakouské armády, od legionářů... No, a od bolševiků také.

— Žádám skutečná fakta.

— Právím? — Jsou v knize Gustava Janoucha Hašek — otec nesmrtelného Švejka.

Musel jsem přiznat, že o té knize slyším

DOPIS Z IRKUTSKA

poprvé. Byla vydána německy koncem šedesátých let v Mnichově a v Bernu. Musejí ji číst haškológové. Divím se, proč už nikdo z nich nedal autorovi patřičnou odpověď.

Když mi knihu přinesli a přeložili tu stranu, na níž se soukromý docent odvolával, všechno se ve mně vzbouřilo. Nedokázal jsem klidně poslouchat, jak tento Janouch mohl vznést tak zlomyslnou pomluvu Haška a mě země. Janouch psal, že buržoazie v Haškovi vždy viděla rudého komisaře, bolševici však jen nespolehlivého člověka, jemuž nelze sverovat vážné úkoly. Prý mu bylo jedno, jací Češi — bílí, nebo rudí. Ke všem přistupoval se stejným metrem. Prý stačilo, aby o několik dnů zdržel svůj odjezd, a na Sibíř ho čekalo vězení. Pomohl mu přítel, sehnali pro něj falešný pas a zorganizovali legální útek atd.

Zachovaly se vzpomínky S. Birjukova, V. Sorokina, A. Voifvického, S. Gancerova i jiných starých bolševiků, kteří znali Haška ze společné práce v politickém oddělení 5. armády. Všichni dosvědčují toto: Hašek jako komisař znalci řadu jazyků měl velkou důvěru a nikdy ji nezklamal. Několik dnů před odjezdem do vlasti plnil povinnosti náčelníka politického oddělení. Kdyby se ho chystali soudit, copak by mu sverovali takovou vysokou funkci? On byl nejen oddaným, ale přesvědčeným a ideově vzdělaným revolucionářem.

— To — jak se říká a v Rusku — povídala jedna babička, — nevzdával se soukromý docent. — Jestli to, co napsal Janouch, považujete za pomluvu, pak jste, doufám, četl článek Jaroslav Hašek, život a tvorba, uveřejněný v třicátých le-

tech v časopise Literatura světové revoluce, vydaném v Moskvě, — přišel docent s novým „argumentem“.

— Ano, ten článek jsem četl. Je objevený, ale ne ve všem správný. Stálo v něm, že se autor článku cestou z Novosibirsku do Krasnojarska setkal v tépluše s mužem v plášti (jméno nebylo uvedeno), který se představil jako odpovědný pracovník politického oddělení 5. armády a Haškovi známý: „V Krasnojarsku jsme bydleli v jednom domě, ale do styku s ním jsem přicházel málokdy. Pokud jsem měl možnost Haška sledovat, pracoval dobře. V oblasti teorie nebyly tehdy vysoké požadavky. Hašek nebyl marxistou nebo komunistou v teoretickém smyslu toho slova. Přes svoji tloušťku byl velmi pohyblivý...“

Tento spisovatelův soupeřník ho chválil za jeho kuchářské dovednosti, za umění připravit chutný guláš. Nenamítám nic proti kuchářským schopnostem satirika, ale tvrdím, že Hašek si v Rusku vedl jako opravdový komunist. Stejného názoru jsou i všichni bývalí pracovníci politického oddělení 5. armády, s nimiž jsem se setkal.

Mimochodem, ten neodpovědný výrok nejménouvaného Haškova společenstevníka

je z padělaného pasu v Rusku, kdy jsem utíkal domů.“

Dr. Radko Pytlík na rozdíl od Berwida-Bukwoie správně vyvozuje, že se Hašek v dopise Jarmile jen „snažil vzbudit dojem“, že z Ruska přehl před bolševiky, že je to vzhledem k tehdejší antikomunistické hysterii, která po porážce generální stávky zaviřáda v ČSR, jen zastiřací manévry.

Co se týče padělaného pasu na jméno Steidla, takové pasy tehdy dostávali v Moskvě mnozí zahraniční komunisté, kteří se vraceli do vlasti přes pobaltský samitární kordon, kde řádila reakce.

A co dopis Salátovi-Petrlikovi? Je pravý, anebo padělaný? To už je otázka, která může přirozeně po vylicení sporu vzniknout u zvídavého čtenáře.

Abych na ni mohl svědomitě odpovědět, předal jsem po návratu do Moskvy xeroxovou kopii Haškova dopisu zkušenému grafologovi Valeriu Nikolajevu Vyzirově. Za čtvrtstoletí práce v orgánech ministerstva vnitra SSSR musela zkoumat tisíce a tisíce nejrozdělnějších rukopisů, určit vypsanost ruky, sklon, stálost, stupeň spojení písmen i jiné příznaky. Po pečlivém porovnání dopisů i další korespondence psané Haškovou rukou s kopii jeho žádosti k Salátovi-Petrlikovi, bývalému předsedovi československého byra agitace a propagandy při OV KSR(b) dospěla V. Vyzirová k závěru:

„Pro porovnání a expertizu byly předloženy dokumenty z různých let, napsané Jaroslavem Haškem česky a rusky, s cílem zjistit charakteristické zvláštnosti rukopisu v každém ze zkoumaných dokumentů. Při porovnávání studií rukopisů, jímž je napsán dopis Salátovi-Petrlikovi, s rukopisem J. Haška byly mezi nimi zjištěny shody obecných příznaků: Vypsanost — vysoká; sklon — pravý; rozměr, rozmach a stupeň spojení — střední.“

Současné s obecnými se shodují také osobní příznaky, a to jak v ruském, tak i v českém psaní slov.

Zjištěné shodné příznaky jsou stále (opakují se), souhra těchto příznaků je individuální, tzn. nemůže se opakovat v rukopise jiné osoby, a tedy zkoumaný dopis ze 17. září 1920 adresovaný Salátovi-Petrlikovi byl napsán Jaroslavem Haškem.“

Napsán Haškem! Všechny důkazy jsou zřejmé!

Autoritativní závěr jsem poslal Berwidovi-Bukwoiovi do Západního Berlína.

[Originál Haškova dopisu Salátovi-Petrlikovi se dnes nachází v archivu Ústavu marxismu-leninismu OV KSČ v Praze — pozn. red.]

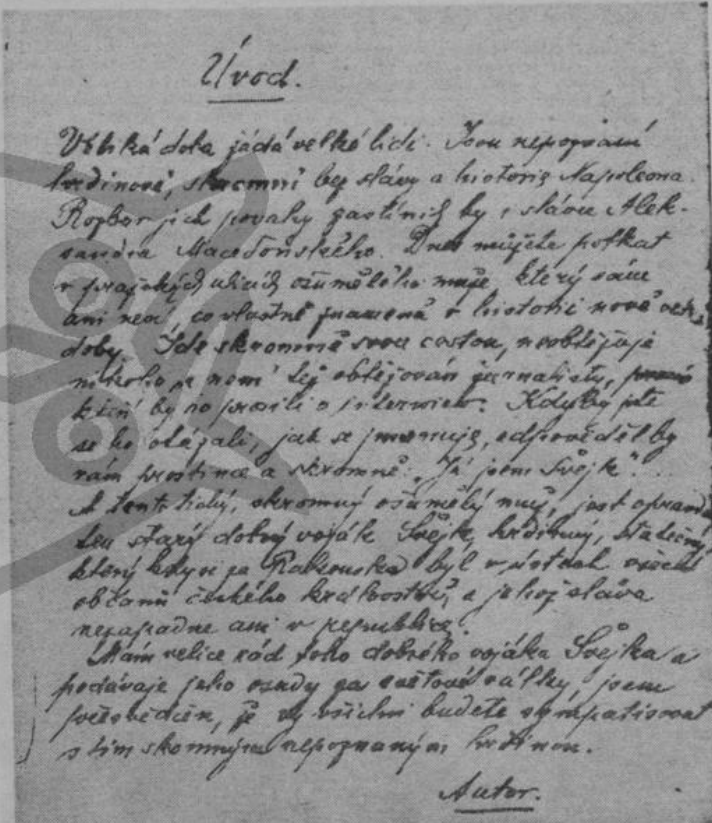
ALEXANDR DUNAJEVSKIJ

Přeložil JOSEF MAŠIN

[Pokračování]

Z Haškova domku v Lipnici.

Rukopis úvodní stránky Dobřeho vojáka Švejka.

Snímky archivu

Mám velice rád toho dobrého vojáka Svejka, a podávaje jeho osudy za světové války jsem přesvědčen, že vy všichni budete sympatizovat s tím skromným nepoznaným hrdinou.

Dvacátého pátého srpna jednadvacátého roku Hašek neočekávaně z Prahy zmizel. Kam? To nevěděla ani Sura, ani jeho nejbližší přátelé. Sura, jež znala jeho povahu, se tím zvlášť neznepokojovala. To se v Praze Jaroslavčíkovi stávalo. Několik dnů o něm nebylo ni vidu ni slychu, bydlel hned u jednoho, hned u druhého z přátel. A pak se doma zjevil stejně neočekávaně jako zmizel.

Fekl, že jede do Lipnice nad Sázavou. Neul to vesnice ani město, ale takový pávabný kout. Stojí na vršku a na všechch světové strany se tu rozprostírají žrná pole a louky. A kolem voní lípy. Po nich se obec jmenuje. «Tam je, brácho, takové ticho,» uvažoval nahles, zalýkaje se nadšením, «že slyšíš dech. A vzduch je tam tak průzračný, že ho můžeš pít ne po půllitrech, ale po putýnkách.» «Pojď, Jarde, vyrazíme na Lipnici.»

Hašek bez dlouhého rozmyšlení byl pro. Za hodinu už seděl ve vlaku, který je odvázel do Světlé. Cestou satirik bavil spolucestující legračním vyprávěním. Bylo v nich tolik humoru, že se pravděpodobně pojal za břicho a docela zapomněl na služební povinnosti. Až do Světlé se od Haška nehnul.

Z nádraží ve Světlé se do Lipnice vypravili pěšky. V oknech už zhasínala světla, když dorazili do hostince U české koruny. Jeho majitelem byl Alexandr Invald. Panuška najal pokoj v patře.

Nový podnájemník přiváдел v prvních chvílích hostinského do rozpaků. Značkané sako, osušené oblyskané kalhoty, boty dávno neviděly kartáč, vnějškem se host nijak nepodobal známému pražskému literátovi, jak ho Panuška představil.

«Dnes bude host nocovat se mnou,» řekl malit, «ale ráno mu, Lexo, připrav vlastní pokoj.» Setrval majiteli hostince vysvětlil, že jeho host je momentálně v nezávadníhodné situaci, všechno, co má v kapse, stačí sotva na jedno pivo.

Bystrému oku hostinského neunikla ani taková maličkoste, že host neměl s sebou vůbec žádné věci. Invald uvažoval — třeba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

ba se Panuškovi zželelo tuláka. A když ho malit požádal, aby Haškovi poskytl dver pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panuška dobře znal a důvěřoval mu.

Zahy se Invald přesvědčil, že vnější vzhled člověka není vše. V tomto případě ho potekadlo «saty dělají člověka» oklamalo.

napadaly nové a nové náčty a varianty historek, odkoukaných ze života těch, kdo ho obklopovali. To byla jeho tvorba mezi lidmi.

F. Sauer a J. Suk, když vzpomínali, jak vznikl román o Svejkově, potvrzovali, že v něm není jediné příhody, kterou by Hašek dříve nevypravoval. Ne ve společnosti literátů, ale v hospodkách, ve společnosti zedníků, truhlářů, nádeníků... Jeho bystrá očka při tom přebíhala z jednoho člověka na druhého a sledovala, jaký dojem vyprávění vyvolalo. Podle toho, jak vyprávění zapůsobilo, pečlivě vybíral to nejcnnější. Psal pro lid... Nelze vylicit, jak zářil štěstím, vzpomínali Sauer se Sukem, když Hašek jednou uviděl v hospodě

ce jakéhosi člověka, který se při čtení Svejka smíchy popadal za břicho.

Tato svědectví vystihuje i Jarmila Hašková. Píše, že když Hašek našel člověka, který pro něj představoval zajímavý typ, stával se pracovním mravenčkem. Poslouchal, vylíval se, získával ho, skádlil ho i ranil, aby poznal, jak si budou v různých situacích počínat různé lidské povahy...

Když se Hašek po Lipnici pořádně rozkoukal, rozhodl se skoncovat s miládenčím životem. Nadešel čas poslat své druhé ženě Suře svoji novou adresu, napsat, že se mu v Lipnici daří pracovat a že se do Prahy nevrátí. Když dopis dopsal, pošta už byla zavřena. Netrpělivost ho přiměla zaklepat na okno, vzbudit rozespáleného poštmistra. Pozvání odešlo časně ráno, a co nevidět žena se přijela. Invald Haškovi připravil jiný pokoj, a už bez jakéhokoliv ručitele mu sám poskytl dver.

Nic ale netrvalo váčně. Dver vyschl a znovu vyvstala otázka — co dál? Jet do Prahy do redakce pro zálohu, nebo si vyphčít?

Hašek se obrátil na kumpána Frantu Sauer: «Probaha tě prosím, pro všechny svaté, při památce nebožtíka Františka Josefa, posíl peníze, poněvadž jsme zde dva — já i Šurinka. Už nemám ani haléř a chci-li poslat psaní, musím si vypůjčit, takže je to hrozná osuda pro mne, poněvadž jsem, jak vis, velice pořádný člověk.»

O počátnosti přítele Franta nepochyboval. Netrpělivě čekal na pokračování Svejka a byl rád, že se Hašek rozhodl zůstat na Lipnici a dokončit «nejlepší humoristicko-satirickou knihu světové literatury», jak hlásala jeho vlastní bombastická reklama.

Sauer chtěl dostat pokračování Svejka co nejdříve, aby zkrátil časové proměškání v tiskárně a uspokojil jejího majitele, hrozícího přerušit práci a žádat finanční úhradu škody, jestli nebude včas odevzdán do sazby další sešit. Proto bez otálení poslal

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

a jako ptáci se rozlétly. A nebylo divu. Stávalo se, že Hašek v hospodě platil za všechny známé i neznámé. Velkoryse dokázal objednat u místního ševce Krupičky nový pár bot pro člověka, s kterým se před chvílí spřátelil. Při takové velkorysosti neutekl ani týden a Hašek se znovu musel obrátit na svého kumpána o výpomoc:

«Milý a drahý Franto! Posílám zatím devět stránek, které jsem včera i dnes napsal do 12 hodin, kdy jde pošta. Odpůdne píši dál a určitě zítra pošlu další. Ted mám neobyčejnou chuť psát a prosím Tě, abys Ty také na mne nezapomněl a přijel určitě, jak jsi slíbil, ale ne v pondělí, nýbrž již v neděli. Jsem, jak užnáš, v situaci velmi nepřijemné a nechci se od nikoho nic dlužit, abych nepodkopával naši reputaci, když mám zde být až do napsání celé knihy! Ted už mám chuť pracovat a buď ubezpečen, že se velice rád přičiním, aby nám to šlo. Přijed tedy a uvidíš mou prácechopnou náladu.

Šurinka Tě srdečně pozdravuje a těší se na Tebe...

Mně se, Franto, po Tobě velice stýská, poněvadž Tě mám upřímně rád. Pozdravuj všechny doma. Líbá Tě tvůj — Jarka.

Sauer přijel. Ale tím Haškova pracovní nálada byla ta tam, Jaroslav navrhl Frantovi procházku do okolí, na veselici v sousední vesnici. Chtě nechtě nezbylo kumpánovi než souhlasit...

Lipnici nad Sázavou nyní stále častěji nazývají Haškova Lipnice. I když na mapách a v lexikonech je obec uváděna jinak, do povědomí už vchází jako Haškova Lipnice. Jmenuje se tak i festival humoru, který se tam pravidelně koná. Na každém kroku po lipnické půdě se o tom přesvědčíš.

Všechno kolem tu doslova «dýchá Haškem». V domě bývalého hostince U české koruny redakce satirického časopisu Dikobraz rok co rok instaluje zařímavou výstavu karikatur. Na scéně místního amfiteátru defiluje Haškov humor i humor jeho dnešních pokračovatelů. Zpívají se písničky, prodávají knihy či pardubický marcipán s portrétem Svejka. Putovníci obíhají neveliký domek, v němž Jaroslav Hašek prožil poslední měsíce života.

Ve dnech festivalu se Lipnice mění ve sverázrnou Mekku. Jako magnet přitahuje tisíce a tisíce lidí. Přijíždějí vlaky, auty, na velocipedech. A mnozí sem přicházejí na výzvu Dikobrazu pěšky. Jdou z Prahy na Lipnici, což je asi sto kilometrů, dnem i nocí, jednotlivci i skupiny, za každého počasí.

Tady jsem se seznámil s těmi, kdo Haška osobně znali nebo o něm slyšeli od starších. Každý si cosi uchoval v paměti. A «čosi» v mém putování za Haškem znamenalo nemálo.

To hlavní, co jsem si odnesl z těchto rozhovorů, je poznání, že Hašek tady mohl tvořit v jakýchkoli podmínkách. Celá jeho bytost byla neustále prochnuta humorem, který se dral na čistý list papíru ještě dříve, než autor namočil pero do kalámaře nebo než vzal do ruky tužku.

Místní kronikář, veterán lidové vzdělanosti Jaroslav Salák, vyprávěl, že Haškovi se dobře pracovalo třeba v zakoupené hospodě, kdy se stačil bavit se sousedy u stolu a současně psát či diktovat písni Štěpánkovi, stejně tak v přírodě, na místním hradě nebo před svým domkem, na očích svých spoloobčanů.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ
Přeložil JOSEF MASÍN
(Pokračování)

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

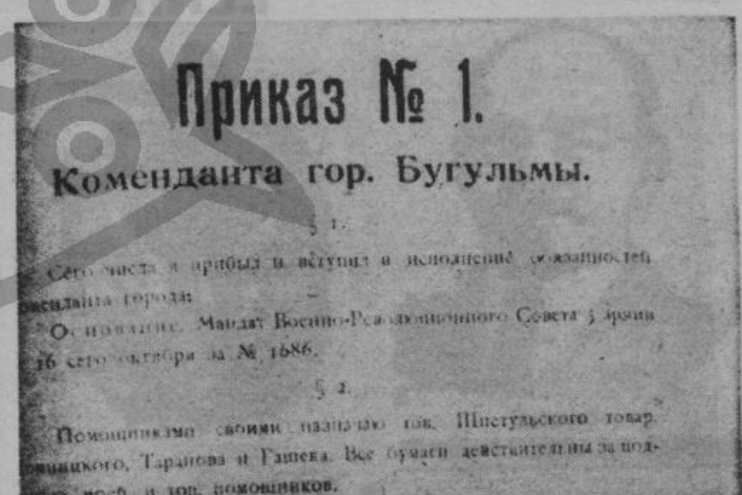
Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohráv, jako ptáci přiletly

Haška snímek z léta 1921.

Dosud neznámý dokument, který objevil doc. S. I. Antonov z Kazaně: Oznamení, kterým velitel Bugulmy ohlásil obyvatelům města, že se podle «mandátu vojenské revoluční rady páté armády z 16. října» (1918) ujali funkce. Mezi jeho pomocníky je uveden i Jaroslav Hašek.

NÁVRAT JAROSLAVA HAŠKA

Třetí a čtvrtý díl románu o Švejkovi se rodily nelehko. Spisovatelovo zdraví se každým dnem zhoršovalo. K chorobě a duševnímu strádání přibýlo nové neštěstí — Hašek si opalil pravou ruku. Nezbylo než si najmout za písaře a sekretáře Klimenta Štěpánka, syna obecního strážníka. Dohodli se, že bude za plat chodit k Haškovi každý den na tři hodiny dopoledne a na dvě po obědě.

Když vyšla v češtině má knížka Zmizení Jaroslava Haška, dostal jsem stovky dopisů čtenářů sovětských i československých a mezi nimi bylo mnoho těch, kteří četli moju knihu — vycházeli v roce 1967 na pokračování — v Rudém právu. Zvláštní radost mi v této době dělala neveliká knížka zmíněného satirika píše Klimenta Štěpánka. Našel jsem překladatele a přeložil jsem ji jedním dechem. Štěpánek, který o mnoho let přežil Haška, se v ní dále o vzpomínky. Několik let jsme si dopisovali a pokládali si dělovat nové podrobnosti ze spisovatelova života v tou tichém a přátelivém koutě země.

Tak jsem se dozvěděl, jak vlastně Hašek svého Švejka doslova chrlil na papír. Písaři si vzpomíná, jak mu dal spisovatel zpočátku popsaný list. Štěpánek se ho zeptal, kde je ostatní rukopis, a on šibalsky odpověděl: „Nakladatel se nemůže dočkat, chce na mne pořád rukopis, tak mu posílám, co za den napíšu. Nechám si jen tu poslední rozepsanou čtvrtku, abych věděl, kde zas mám začít.“

Při diktování Hašek nikdy nebral do ruky blok ani nenechal do poznámek. Jen někdy se při vyprávění zadíval na mapu, aby se na cestách dobrého vojáka nepouští chyb v pořadí míst, kudy Švejk putoval. Při psaní sám často hrál hned povýšeného byrokrata, hned výtčného žvanila, hned samotného Švejka, ukrvavajícího pravou tvář pod masku přehnané poslušnosti. Hašek měl fenomenální paměť. Nosil v hlavě spoustu jmen a příjmení lidí, s nimiž se v různých situacích setkával.

Štěpánek vždy přicházel ve stanovenou hodinu a netrpělivě čekal, kdy mu Hašek řekne: Poslouchej, pís... Několik dnů před listopadem roku 1922 tato slova pronesl Hašek naposledy.

Těšil jsem se na setkání s Klimentem Štěpánkem. Přijel jsem však do jeho vstří, vlasti Jaroslava Haška, příliš pozdě. Ani Klimenta, ani Alexandru Lvovovou, ani hostinského Lexu Invalida jsem už nezastihl. Odeslali — jak říkali Angličané — k většine.

Znovu a znovu jsem se přesvědčoval, že setkání s pamětníky nelze odkládat. Ty, kdo se v Lipnici s Haškem stýkali nebo ho alespoň trochu znali, je už možné spočítat na prstech jedné ruky.

Ve vzpomínkách lipnických obyvatel žijí dva Haškové. Jeden — ostrý, nelitostný satirik, který pro legraci neseť ani sám sebe; a druhý — laskavý humorista neskribící žertem, společenský, srdečný. Když se Hašek na Lipnici setkal s mladým bulharským malířem Georgiem Christovem, nejen že se s ním rychle spřátelil, ale — i když byl tehdy sám téměř bez peněz — poskytl mu v invalidově hospodě plně pohostinství.

O takových a podobných historkách jsem hovořil v pražském rozhlasu. Posluchači v Československu stejně jako v Sovětském svazu jsou lid zvidavý. Mnsiž jim předkládat přesná, prověřená fakta. Jeden dopis, odeslaný z Brna, mě zastihl ještě v Praze. Nebyl to kladný ohlas, jaké nejčastěji přicházely od vědčích posluchačů, ale výtka za nepřesnost, při za zkrácení historické pravdy:

„Pozorně jsem poslouchal Váš rozhovor,“ psal posluchač. „Říkal jste, že Hašek se nechal otevřeně hovořit o své službě v Rudé armádě a že po návratu do vlasti, ač nesl formálně v řadách levice, zůstal věren komunistickým ideálům. Můj stoupující syn se domnívá, že Haška idealizujete, že se ho pokoušíte ukázat v lepším světle. Četl v jedné knížce, že Hašek se bál, aby jeho vyprávění o Sovětech nebylo považováno za „vlastizradu“. Proto každý sebevědomý vážný rozhovor obrátil v legraci. Nechtěl připomínat svou bolševickou minulost a narážky na ni jako by neslyšel. Autor zmíněné knížky se přitom opírá o svědectví soudního rady Svece, který spisovatele znal z Lipnice. A o koho se, vážený soudruhu, opíráte Vy?“

Badatel musí konfrontovat opravdu všechna fakta i svědectví stejně jako názory. Kladu si proto otázku: Proč by Hašek potřeboval v přítomnosti soudního vyšetřovatele hovořit na politická témata a vyprávět mu o tom, co dělal v Rudé armádě? Snad proto, aby mu dal zbraň proti sobě samému?

A druhá věc: Copak Hašek skrýval, s ja-

kým politickým názorem se vrátil ze Sovětského Ruska? Říkal jej zcela otevřeně na stránkách Rudého práva, na nichž zcela jednoznačně vystupoval na obranu Rudé armády a sovětské moci, stejně jako se ztotožňoval s domácí revoluční levicí. V humoreskách Veltolím města Baguliny vyličil — i když s jemu příznačnou satirickou nadsázkou — i jednu ze svých funkcí, které v Sovětském Rusku zastával.

Když se někdo v Haškově přítomnosti pokoušel očerňovat nové Rusko nebo vědomě kladl provokační otázky, jak dověděl pamětníci, Hašek takové poznámky vzápětí dováděl s ironií sobě vlastní do absurdnosti nebo je vyvracel.

Denní návštěvníci hostince U české koruny v Lipnici kdysi vyprávěli jednu zajímavou epizodu. Stalo se to v zimě jednadvacátého roku. V hostinci se sešli nejrůznější hosté, kterým chtěl Hašek předčíst v lokále hru Ministra a jeho dítě. Pře-

rušil ho sbormistr kostelního chóru Niederle: — Já jsem ochoten to vyslechnout za podmínky, že ve hře nebude nic bolševického.

Myslím, že by bylo užitečné, kdybys poznal pravdu o bolševicích, odpověděl mu prý Hašek.

— Já se nenechám otrávit bolševickým jedem — namítá regenschori — jinn tvůj Lenin chce nakazit celý svět.

Hašek zrudl a sešel pěstí: — Nedovolím urážet Lenina. Jestli fcekně ještě slovo, dostaneš přes papul!

Tak nějak to prý bylo — a mohlo být — řečeno.

Niederle nepřestal. Když Hašek poznal, že jeho slova na výtržníka, který zašel příliš daleko, nepůsobí, rozmáchl se a — mlaskla facka. Ta ho samozřejmě hned mrzela a Niederlemu se omhuil...

Hašek na Lipnici ostatně neskrýval své sympatie ke komunistům. Do knihy Tri muži ze žralokem, věnované starostovi místního Sokola, krasopisně napsal: „Bratru Štolcovi — komuniste Hašek.“

Po vánočních roku 1922 se Haškovi přitížilo. A on, který do nedávna neuznával ani pražské lékaře, souhlasil, aby ho v Lipnici léčil doktor Novák. Ten mu zakázal ostrá a tučná jídla i pivo. Narfidi mu pít jen minerální vody a mléko.

Jednou ráno, když Šura na chvíli odešla z domu, Hašek vstal, oblékl se a na dvore začal odhrabávat čerstvým napadlým sním. Lvovová, jakmile spatřila manžela s lopatou, vykřikla: — Ty ses zbláznil, Jaroslavě! Lopatu mu vzala. Hašek se ohradil

— prý potřebuje trochu pracovat, aby kapánek zhubl. Doktor Novák — měl fici — odejel do Prahy, tak ho nevidíš; a i kdyby to viděl, tak se zlobit nebude...

Představte si mé vzrušení, když jsem v Lipnici uslyšel, že doktor Novák je tu. Podle přibližné adresy, jdu, ne — doslova letím s jedinou myšlenkou: Jen abych ho zastihl...

Vrátka u domu, kde doktor Novák bydlel, byla zamčena. Jdu k plotu proti křídlu domku — Mohu mluvit s doktorem Novákem?

Nikdo neodpovídá. Osměluji se a volám silněji: — Doktore Nováku!

K vrátkám přichází člověk v pyžamu a trepkách, je vidět, že po obědě odpovídal: — Hledám doktora Nováka.

— To jsem já. Cím vám mohu být užitečný? — zval mě dál.

Tady něco nehrálo; byl příliš mlad na lékaře, který Haška ošetřoval před půlstoletím.

— Hledám Ladislava Nováka — opakuji s důrazem na křestní jméno.

— Aha, vy jste chtěl vidět otce, ten však už dávno nežije. Já jsem také doktor, ale práv. Jmenuji se Bohumil — napřáhl ruku k pozdravu.

Představil jsem se.

Doktor Novák, stridaje česká slova s ruskými, řekl: — Všechno, co se týká

Hrob Jaroslava Haška na lipnickém hřbitově.

Uvažoval jsem — když nemocný již sám nemohl psát, musel mu někdo pomoci. Jako by hádal mé myšlenky, doktor Novák řekl: — Závět za umírajícího napsal můj otec v přítomnosti dvou svědků.

Potvrzení toho, co jsem vyslechl, jsem našel na kopii protokolu s výpovědí Ladislava Nováka: „Léčil jsem Jaroslava Haška asi čtyři neděle před jeho smrtí. Den před jeho smrtí byl jsem volán k Haškovi v 11 hodin dopoledne a shledal jsem, že srdce vypovídá službu. Byl jsem u něho ten den několikrát a setrval tam celou noc.“

Ráno 3. ledna 1923 Ladislav Novák konstatoval — smrt nastala ochrnutím srdce.

Okamžitě po spisovatelově smrti telefonoval Štěpánek do Prahy Haškovu bratru Bohumilu, úředníku banky Slavie. Kromě něj přijel do Lipnice také Haškovův důvěrný přítel malíř Panuška. Placifik Šuru zastihl v kuchyni, kde připravovala smuteční pohostění. Malíř proseděl celou noc u hlavy zesnulého a kreslil do náčrtku studie jeho tváře, podle nichž pak namaloval posmrtný portrét spisovatele.

Farář místního kostela odmítl poskytnout spisovateli posmrtný útek ve svácené půdě s odůvodněním, že Hašek byl ateista. Teprve po několika dnech se Haškovým přátelům podařilo získat místo u zadní stěny místního hřbitova.

Spolu s lidmi truchlilo pro Haška i počasí — od rána mrholilo, pak se zvedl bouřlivý vítr, který hnál mokré sním. Za rakví šla Šura, malíř Panuška se syny, doktor Novák se synem Bohumilem, učitelé, fcekníci a syn spisovatele z prvního manželství — Riša. Nad hrobem zapíval místní sbor a učitel Mareš se s ním rozloučil projevem.

První hrst hlíny hodila na víko rakve Alexandr Gavrilovna a po ní ostatní, — vzpomínal Novák. Haškov hrob zůstal po léta bez náhrobního kamene, jak si přál zesnulý. Po pravdě je třeba říci, že na to nebyly ani peníze.

Až když jméno geniálního satirika ověřila zasloužená sláva, obložili hrob místní žulou a do záhlaví postavili rozvevrou kamennou knihu, kterou dnes zdobí data spisovatelova narození a smrti: 30. 4. 1883 — 3. 1. 1923.

Po osmi měsících od Haškovy smrti sepsal advokát Antonín Cervinka a nakladatel Emil Solc protokol o literární pozůstalosti Jaroslava Haška. Po stručném výčtu neprodané části nákladu satirického románu došli k závěru: „Umrtit autorovým mizí zájem čtenářstva...“

A z toho vyvodili: „Po 10 letech bude nové generaci obsah spisu nejasný a sotva se najdou čtenáři pro toto dílo“ [pro Osudy dobrého vojáka Švejka].

Naštěstí se oba pořádně zmýlili. Hašek našel milióny čtenářů. Nejen v Československu, ale v desítkách dalších zemí a velké oblibě se těší obzvlášť v Sovětském svazu. V Moskvě byl před několika lety jeho román vydán v jednorázovém nákladu milión výtisků.

V jedné z moskevských knihoven položili čtenářům otázku — Který hrdina z literatury bratrských zemí se vám nejvíce líbí? Před jinými daleko převažovala odpověď — Dobrý voják Švejk.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ

Přeložil JOSEF MAŠIN

KONEC

Pamětní deska na rodném domě Jaroslava Haška.

Foto archiv